

Čas od času člověk ještě potká nějakého klasického ekonoma, který by si zasloužil být defenestrován, ale většině z nich se to už přihodilo.“

Víceméně totéž by se dalo říci i o pozoruhodných ambicích a výsledcích demokracie vedeného Kongresu z šedesátých let, který vytvořil program poukázek na potraviny pro chudé rodiny, Medicare⁹, Zákon o občanských právech (Civil Rights Act), Medicaid¹⁰, Headstart¹¹, Národní nadaci pro humanitní vědy (National Endowment for the Humanities), Národní nadaci pro umění (National Endowment for the Arts) či Společnost pro veřejné vysílání (Corporation for Public Broadcasting). Taková Amerika se nápadně podobala „staré Evropě“.

Kromě toho je „veřejný sektor“ v americkém životě v určitých ohledech lépe rozvinutý a respektovaný, než je tomu ve srovnatelných evropských zemích. Nejvíce je to patrné na veřejném financování prvotřídních vysokých škol, které ve Spojených státech funguje déle a lépe než ve většině evropských zemí. Státní univerzity jako University of California, University of Indiana, University of Michigan a další mezinárodně proslavené instituce, jejichž vznik iniciovala a financovala federální vláda, nemají mimo Spojené státy žádný rovnocenný protějšek. Podobně výjimečný je i často podceňovaný systém veřejných vyšších středních škol.

Třebaže nejsou schopni provozovat celostátní železnici, dokázali Američané vybudovat celostátní dálniční síť financovanou daňovými poplatníky. V některých ze svých největších měst podporují dobře fungující systémy hromadné dopravy právě v době, kdy jejich anglické protějšky nenapadá nic lepšího než městskou hromadnou dopravu prodat za dumpingové ceny soukromému sektoru. Faktem samozřejmě zůstává, že američtí občané zatím nebyli schopni získat byť i jen minimální výtěžky veřejného zdravotnictví. Nicméně samotný pojem „veřejný“ u nich nezbuzoval vždy jen negativní konotace.

Ekonomismus a jeho úskalí

„Jakmile si troufneme odmítnout řídit se účetním ziskem, začali jsme měnit naši civilizaci.“

John Maynard Keynes

Proč nám dělá takové potíže být si jen představit jiný typ společnosti? Čím to, že nejsme s to představit si jiný způsob fungování společnosti, který by byl k našemu společnému užítku? Jsme jednou provždy odsouzeni k tomu, abychom se jen zmítali mezi dysfunkčním „svobodným trhem“ a často připomínanými hrůzami „socialismu“?

Naše neschopnost má *diskurzivní* povahu. Zapomněli jsme zkrátka, jak o těchto věcech mluvit. Během posledních třiceti let jsme se při hledání odpovědi na otázku, zda máme podporovat nějaký program, návrh či iniciativu, omezovali na otázku zisků a ztrát – tedy na ekonomické otázky v nejužším slova smyslu. Tato tendence však není součástí lidské přirozenosti. Je to něco, co jsme se museli naučit.

Tento problém není zcela nový. V roce 1905 mladý William Beveridge, jehož zpráva z roku 1942 položila základy britského sociálního státu, nadnesl ve své oxfordské přednášce otázku, jak je možné, že politická filosofie byla ve veřejných debatách zastíněna klasickou ekonomikou. Beveridgova otázka zůstává stejně aktuální i dnes. Toto potlačení politického myšlení nicméně nikterak neplyne z děl samotných velkých klasických ekonomů.

Myšlenka, že by politické úvahy mohly být zredukovány na pouhý ekonomický kalkul, vzbuzovala znepokojení již před dvěma sty lety. Markýz de Condorcet, jeden z nejvládnějších teoretiků raného kapitalismu, s obavami předjímal situaci, „kdy svoboda v očích chamtivého národa nebude znamenat nic víc než nezbytnou podmínku bezpečnosti finančních ope-